

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

8 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący)

SSN Maciej Kowalski (sprawozdawca)

SSN Ewa Stefańska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 8 listopada 2023 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej L. K.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu

z 19 listopada 2020 r., I ACa 659/20,

w sprawie z powództwa L. K.

przeciwko P. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w P.

o zapłatę,

**1. uchyla zaskarżony wyrok w całości, oddala apelację
i zasądza od P. spółki
z ograniczoną odpowiedzialnością w P. na rzecz L. K. 2700 (dwa
tysiące siedemset) złotych tytułem kosztów postępowania
apleacyjnego;**

**2. zasądza od P. spółki
z ograniczoną odpowiedzialnością w P. na rzecz L. K. 20 660
(dwadzieścia tysięcy sześćset sześćdziesiąt) złotych tytułem
kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości
odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia**

pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego orzeczenia P. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w P. do dnia zapłaty.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 22 sierpnia 2017 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu zasądził od pozwanego P. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w P. na rzecz powoda L. K. 294 595 zł tytułem spadku wartości nieruchomości z ustawowymi odsetkami od 15 listopada 2012 r. (pkt 1.); 27 652 zł tytułem nakładów na rewitalizację z ustawowymi odsetkami od 15 listopada 2012 r. (pkt 2.); w pozostałym zakresie oddalił powództwo (pkt 3).

Sąd ten ustalił, że L. K. jest właścicielem trzech nieruchomości położonych w P.. Pismem doręczonym pozwanemu 2 listopada 2012 r. powód wezwał go do zapłaty do 14 listopada 2012 r. 600 000 zł tytułem utraty wartości powyższych nieruchomości z uwagi na objęcie ich obszarem ograniczonego użytkowania P. w P.. Na podstawie opinii biegłego Sąd Okręgowy ustalił, że wartość dwóch z trzech wskazywanych przez powoda nieruchomości uległa zmniejszeniu łącznie o 294 595 zł, wobec objęcia ich obszarem ograniczonego użytkowania na podstawie uchwały Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z 30 stycznia 2012 r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla P. w P.. Zasadzając na rzecz powoda powyższą kwotę, Sąd Okręgowy początkową datę płatności odsetek ustalił na 15 listopada 2012 r., to jest następny dzień po dniu bezskutecznego upływu dla pozwanego wyznaczonego mu terminu do spełnienia świadczenia. Wskazał, że zasądzenie odsetek od tego dnia było możliwe również wobec ustalenia w oparciu o opinię biegłego, że szkoda powstała już w dacie wejścia w życie uchwały wprowadzającej obszar ograniczonego użytkowania wokół portu P., tj. 28 lutego 2012 r.

Na skutek apelacji pozwanego wyrokiem z 8 maja 2018 r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu zmienił powyższy wyrok w punkcie 1. w ten tylko sposób, że początkową

datę ustawowych odsetek określił na 28 września 2015 r., a w pozostałym zakresie powództwo co do odsetek oddalił i oddalił apelację w pozostałym zakresie. Wskazał, że odsetki ustawowe należą się powodowi od upływu 7 dni od doręczenia pozwanemu opinii biegłego, tj. od 28 września 2015 r.

Na skutek skargi kasacyjnej powoda Sąd Najwyższy wyrokiem z 25 czerwca 2020 r. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w części oddalającej powództwo o zasądzenie odsetek ustawowych od kwoty 294 595 zł za okres od 15 listopada 2012 r. do 27 września 2015 r. i w tej części sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego. Sąd Najwyższy wskazał, że motywy zmiany wyroku Sądu pierwszej instancji przez oddalenie roszczenia odsetkowego nie zostały przez Sąd Apelacyjny wyjaśnione, co uniemożliwia skontrolowanie zaskarżonej części wyroku.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z 19 listopada 2020 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w punkcie 1. w ten tylko sposób, że początkową datę płatności odsetek ustawowych za opóźnienie ustalił na dzień 28 września 2015 r., a powództwo co do odsetek za okres wcześniejszy oddalił; zasądził od powoda na rzecz pozwanego 2700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Apelacyjny wskazał, że w przypadku, gdy odszkodowanie ma nastąpić w formie pieniężnej wierzyciel ma prawo żądania zapłaty na swoją rzecz odsetek za opóźnienie pod warunkiem, że w wezwaniu o zapłatę skonkretyzował swoje roszczenie co do wysokości. Reguła ta nie może jednak być stosowana w sposób mechaniczny. Przyjąć należy, że wezwanie, o jakim mowa w art. 455 k.c., może wywołać omawiane skutki jedynie wówczas, gdy w konkretnych okolicznościach faktycznych z jego treści można z wysokim prawdopodobieństwem przyjąć, że rzeczywiście doszło do powstania szkody w określonej w nim wysokości. W uzasadnieniu wezwania do zapłaty powód nie wskazał danych pozwalających na ocenę żądania tak co do zasady, jak i wysokości i nie wyjaśnił, dlaczego żądana z tytułu odszkodowania za spadek wartości nieruchomości kwota wynosi 600 000 zł. Nie podał jakichkolwiek danych i obliczeń, które żądanie zapłaty czyniłyby prawdopodobnym. Nie załączył również operatów szacunkowych, które

uwiarygadniałyby zasadność żądania. Sąd drugiej instancji podkreślił, że samo wprowadzenie obszaru ograniczonego użytkowania nie prowadzi do domniemania powstania szkody w postaci spadku wartości wszystkich położonych na terenie obszaru nieruchomości. Stwierdzenie tego wymaga zwykle, tak jak w realiach rozpoznawanej sprawy, przeprowadzenia, czasami długotrwałych, badań specjalistycznych, zarówno związanych z tendencjami rynkowymi, jak i z oszacowaniem ich wpływu na konkretną nieruchomość. Wszystkie istotne dla takich ustaleń okoliczności zostały ustalone dopiero w toku postępowania sądowego, w oparciu o wydana w sprawie opinię biegłego. Dlatego jako miarodajną datę, w której można uznać pozwanego za pozostającego w opóźnieniu skutkującym odpowiedzialnością odsetkową na podstawie art. 481 k.c. należy uznać upływ siedmiu dni od doręczenia mu opinii biegłego. Skutkowało to zmianą zaskarżonego wyroku w pkt 1. przez oddalenie roszczenia powoda o zasądzenie na jego rzecz odsetek ustawowych za okres do 27 września 2015 r.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku powód zarzucił naruszenie art. 455, 476 i 481 w zw. z art. 363 § 2 k.c.

Wniósł o uchylenie wyroku oraz o wydanie orzeczenia co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części oraz o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 481 § 1 k.c., jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Zasady określania wymagalności reguluje art. 455 k.c., zgodnie z którym, jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania.

W niniejszej sprawie podstawę prawną zasądzenia dochodzonego przez powodów odszkodowania stanowił art. 129 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (dalej: „p.o.ś.”), zgodnie z którym właściciel

nieruchomości w związku z ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości może żądać odszkodowania za poniesioną szkodę; szkoda obejmuje również zmniejszenie wartości nieruchomości.

W przypadku świadczenia odszkodowawczego spełnianego na podstawie art. 129 ust. 2 p.o.ś. termin jego spełnienia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania. Zagadnienie od jakiej chwili uprawnionemu do otrzymania tego odszkodowania należą się odsetki za opóźnienie w spełnieniu tego świadczenia było w orzecznictwie sporne. Według pierwszego ze stanowisk odsetki przysługują wierzycielowi od dnia wyrokowania, kiedy dłużnik uzyskuje wiedzę o istnieniu swojego zobowiązania i jego wysokości. Według drugiego stanowiska, dopiero z chwilą określenia w toku procesu przez biegłego wielkości spornej szkody i doręczenia pozwanemu odpisu opinii dłużnik dowiaduje się o rozmiarze swojego zadłużenia i popada w opóźnienie, jeżeli nie spełni swojego świadczenia niezwłocznie. Według trzeciego stanowiska, wymagalność roszczenia o zapłatę odszkodowania łączy się z czynnością wezwania dłużnika do spełnienia świadczenia.

Powyższe rozbieżności były przyczyną podjęcia przez Sąd Najwyższy 8 listopada 2019 r. uchwały (III CZP 32/19, OSNC 2020, nr 10, poz. 81), w której wskazano, że zasądzenie odszkodowania za szkodę określoną w art. 129 ust. 2 w zw. z art. 136 ust. 3 p.o.ś. według cen z dnia jego ustalenia nie wyłącza przyznania odsetek za opóźnienie od dnia powstania stanu opóźnienia. W jej uzasadnieniu wskazano, że zasądzenie odszkodowania według cen z chwili wyrokowania nie wyłącza innych rozwiązań w zakresie rozstrzygnięcia o odsetkach, niż ich przyznanie od dnia orzekania. Odsetki ustawowe, a od 1 stycznia 2016 r. odrębnie ustalane odsetki ustawowe za opóźnienie, wraz ze stabilizacją cen wróciły do funkcji – stymulującej dłużnika do zapłaty i rekompensującej wierzycielowi nieotrzymanie należnego świadczenia we właściwym czasie.

Obecnie określanie daty początkowej zasądzanych odsetek ustawowych (odsetek ustawowych za opóźnienie) od odszkodowania za szkodę określoną w art. 129 ust. 2 w zw. z art. 136 ust. 3 p.o.ś. zostało dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowej judykaturze Sądu Najwyższego. Przyjmuje się, że w wypadku,

kiedy fakt doznania krzywdy oraz jej rozmiar są ewidentne i umożliwiają określenie typowego w takich wypadkach świadczenia kompensacyjnego, odsetki ustawowe powinny być naliczane od dnia wezwania dłużnika do spełnienia tego świadczenia. Jeżeli natomiast konieczne są szczegółowe badania, bądź dopiero z upływem czasu ujawniają się nowe istotne okoliczności, termin opóźnienia w spełnieniu świadczenia powinien zostać określony z ich uwzględnieniem. Co do zasady bowiem od chwili skutecznego złożenia oświadczenia przez wierzyciela należy oznaczyć czas, który przysługuje dłużnikowi (pozwanemu) na odniesienie się do wezwania, a który można uznać za konieczny dla wypełnienia przesłanki „niezwłoczności”, o której mowa w art. 455 k.c. Dłużnik musi liczyć się z tym, iż ustalenie istnienia i skutecznego postawienia w stan wymagalności roszczenia odszkodowawczego przez wierzyciela wskutek wezwania do wykonania oznacza, iż odmowa spełnienia świadczenia niezwłocznie po wezwaniu będzie skutkowałą jego opóźnieniem, a w konsekwencji naliczeniem od tego czasu odsetek na podstawie art. 481 § 1 k.c.

W wypadku, kiedy przedmiotem sporu jest przewidziane w art. 129 ust. 2 p.o.ś. świadczenie odszkodowawcze zasadą jednak pozostaje, że termin płatności świadczenia, w zakresie kwot w nim żądanych i uznanych ostatecznie za uzasadnione – wyznacza wezwanie dłużnika do zapłaty. Wezwanie to powinno precyzować rodzaj szkody, jej źródło i wysokość żądanego odszkodowania (zob. wyroki SN: z 8 listopada 2016 r., III CSK 342/15; z 30 kwietnia 2019 r., I CSK 22/18; z 19 lipca 2019 r., II CSK 533/18; z 17 września 2020 r., I CSK 626/18; postanowienie SN z 14 lipca 2016 r., III CSK 170/16).

Wyrażona w art. 363 § 2 k.c., korespondującym z art. 316 § 1 k.p.c., zasada, że rozmiar szeroko rozumianej szkody, a więc zarówno majątkowej, jak i niemajątkowej, ustala się, uwzględniając czas wyrokowania, ma na celu możliwie pełną kompensatę szkody ze względu na jej dynamiczny charakter – nie może usprawiedliwiać ograniczenia praw poszkodowanego (zob. wyroki SN: z 10 lutego 2000 r., II CKN 725/98, OSNC 2000, nr 9, poz. 158; z 16 kwietnia 2009 r., I CSK 524/08, OSNC-ZD 2009, nr D, poz. 106; z 30 kwietnia 2019 r., I CSK 22/18).

Dla powstania stanu wymagalności roszczenia odszkodowawczego, istotne znaczenie ma zatem data doręczenia pozwanemu wezwania powoda do zapłaty tego

odszkodowania, określającego wysokość żadanego świadczenia pieniężnego oraz jego źródło. Ocena kryterium niezwłoczności powinna uwzględniać każdorazowo okoliczności danej sprawy, w szczególności mając na uwadze konieczność dokonania odpowiednich ustaleń przez dłużnika i oceny zasadności oraz wysokości roszczenia. Sąd Najwyższy podziela stanowisko prezentowane we wcześniejszym orzecznictwie, iż powszechność analogicznych roszczeń i ich rozstrzygnięcia w postępowaniach sądowych umożliwiają zobowiązanym do ich wypłacania oszacowanie wchodzącego w rachubę odszkodowania, jak również, że wierzyciel nie ma obowiązku wykazywania szkody jaką poniósł na skutek nieterminowej zapłaty, ani udowadniania, że dłużnik w chwili otrzymania wezwania dłużnik dysponował wiedzą niezbędną do określenia wielkości roszczenia. To dłużnika obciąża ciężar dowodzenia, że w tym wypadku występują szczególne okoliczności podważające powstanie stanu wymagalności roszczenia w chwili wezwania do zapłaty (zob. wyroki SN: z 8 listopada 2016 r., III CSK 342/15; z 17 września 2020 r., I CSK 626/18; z 9 września 2021 r., II CSKP 128/21; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 270/22).

Jak wskazano w uzasadnieniu przywoływanej wyżej uchwały Sądu Najwyższego z 8 listopada 2019 r., III CZP 32/19, okoliczności powstania roszczeń odszkodowawczych powstałych w związku z ustanowieniem obszaru ograniczonego użytkowania nie mają charakteru losowego, zaskakującego dla dłużnika, lecz powstają jako ustawowa konsekwencja ustanowienia obszaru ograniczonego użytkowania w szczegółowo określonym przepisami trybie. Dłużnik orientuje się więc nawet przed wprowadzeniem obszaru ograniczonego użytkowania, że – skoro oddziałuje na środowisko w sposób uniemożliwiający dotrzymanie standardów jakości środowiska poza terenem obiektu – to tego rodzaju roszczenia odszkodowawcze będą do niego kierowane, niezwłocznie po utworzeniu obszaru, zdaje sobie sprawę czego będą dotyczyły i zna zakres wprowadzonych ograniczeń. Umożliwia mu to szybszą ocenę, czy konkretne roszczenie jest uzasadnione i w jakich rozmiarach.

Powstanie stanu opóźnienia w spełnieniu świadczenia odszkodowawczego przez pozwanego zostało powiązane przez Sąd drugiej instancji z czynnością doręczenia pozwanemu odpisu opinii biegłego sądowego uznanej następnie za wiarygodną i stanowiącą podstawę ustalenia wysokości odszkodowania. Sąd

Apelacyjny przyjął, że powodowie jako uprawnieni do otrzymania zapłaty odszkodowania na podstawie art. 129 ust. 2 p.o.ś., nie mogą żądać odsetek za opóźnienie w spełnieniu tego świadczenia za okres poprzedzający datę upływu 7 dni od doręczenia pozwanemu opinii powołanego w sprawie biegłego sądowego. Tymczasem w niniejszej sprawie powód wezwał pozwanego do zapłaty odszkodowania do 14 listopada 2012 r., pismem doręczonym 2 listopada 2012 r. Sprecyzował w nim rodzaj szkody, jej źródło i wysokość żadanego odszkodowania. Tym samym należy uznać, że powód skutecznie zgłosił roszczenie i stało się ono wymagalne w zakresie objętym żądaniem. W konsekwencji stanowisko Sądu drugiej instancji należy uznać za błędne.

Wobec niepodniesienia w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia przepisów prawa procesowego możliwe było wydanie w sprawie wyroku reformatoryjnego. Pozwalały na to poczynione w niej ustalenia faktyczne dotyczące wezwania skierowanego przez powoda do pozwanego o zapłatę odszkodowania na podstawie art. 129 ust. 2 p.o.ś. W indywidualnych okolicznościach sprawy nie były podnoszone nietypowe okoliczności wymagające od pozwanego dłuższego czasu na zbadanie zgłoszonego przez powoda żądania, ani też uzasadniające zastosowanie art. 5 k.c., jako instytucji umożliwiającej zapobieżeniu nadużycia prawa.

W sytuacji, gdy podniesiona w skardze kasacyjnej podstawa naruszenia prawa materialnego, tj. art. 481 w zw. z art. 455 i 363 § 2 k.c. w zw. z art. 129 ust. 2 p.o.ś. okazała się uzasadniona Sąd Najwyższy, działając na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., uchylił zaskarżony wyrok i orzekł co do istoty sprawy oddalając apelację pozwanego.

Zgodnie z art. 98 § 1, 1¹ i 3 w zw. z art. 99 k.p.c. oraz § 10 ust. 1 pkt 2, ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych Sąd Najwyższy obciążył pozwanego kosztami postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

[SOP]

[ał]

